

VLADETA JANKOVIĆ

MITOVI I LEGENDE

JUDAIZAM • HRIŠĆANSTVO • ISLAM

■ Laguna ■

Copyright © Vladeta Janković 1995.

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

MITOVI I LEGENDE

SADRŽAJ

JUDAIZAM.	9
Počeci	11
Praoci	25
Ka obećanoj zemlji	40
Priče o izdaji i vernosti.	54
Poslednje sudije i prvi carevi	68
Car David	76
Car Solomon	91
Proroci i vavilonsko ropstvo.	99
Snaga vere	109
O lepoti, o sumnji i o strahu Božijem	123
HRIŠĆANSTVO	141
O Hristu i hrišćanstvu	143
Rođenje i mladost Isusa Hrista	151
Beseda na Gori	160
Hristovo delovanje i čuda	173
Hristos u Jerusalimu	182
Smrt Hristova	191

Vaskrsenje Hristovo	206
O bludnom sinu	215
O milosrdnom Samarićaninu	227
Posle Hrista	238
ISLAM	247
Šta je to islam?	249
Prorok se rađa.	256
Muhamed u Meki.	264
Muhamed u Medini	273
Muhamed ponovo u Meki.	282
Muhamedova smrt	291
Muhamedovo učenje.	300
Ljubav Zala i Rudabe.	309
Rustem i Suhrab	317
Muhamedanske bajke	333
Autorova beleška	357
Beleška o piscu	359

JUDAIZAM

Počeci

Najčitanija i najviše prevođena knjiga, otkako je sveta i veka, zove se *Biblija*.

Reč „biblija“ na grčkom znači „knjige“: to zapravo i jeste zbirka više knjiga, sa različitim temama, nastalih u raznim vremenima i ispod ruke raznih pisaca. Knjige koje sačinjavaju *Bibliju* nastajale su u periodu dužem od 1000 godina, a – po uverenju vernika i učenju crkve – njihovi tvorci su bili pod neposrednim uticajem Božijeg nadahnuća. Zato se *Biblija* naziva još i *Svetim pismom*.

Biblija obuhvata dve suštinski različite ali blisko povezane celine – *Stari i Novi zavet*. *Stari zavet* je osnovna knjiga judejske, dakle jevrejske vere, dok *Novi zavet* govori o životu i delima Isusa Hrista, pa je zato najsvetija knjiga za sve hrišćane.

Biblija je često najneposrednije uticala na istorijske događaje i život čovekov. Primera radi, oko tumačenja onoga što u njoj piše došlo je do raskola hrišćanske crkve na pravoslavnu i rimokatoličku, što je koren podele evropske kulture, pa

ako hoćemo i sveta, na Istok i Zapad. Oko *Biblije* je, zatim, došlo do raskola između katolika vernih rimskom papi i protestanata, što je opet u temelju podele Evrope na Jug i Sever. Najzad, bilo je čitavih dugih perioda u istoriji kada se ono što piše u *Bibliji* smatralo za jedino ispravno i u svemu presudno: na primer, u Engleskoj, u XVII veku, puritanci su išli dotle da su verovali kako se u svakodnevnom životu ne sme uraditi bukvalno ništa što nije predviđeno ili dopušteno *Svetim pismom*.

U poglavljima koja slede prepričani su neki najvažniji ili najšire poznati mitovi i legende iz *Starog zaveta*. Starozavetne knjige imaju različite namene i smisao. Ako i zvuče kao bajke, one često kazuju stvarne događaje iz istorije starih Jevreja, koji su sebe smatrali izabranim Božijim narodom. Ima takvih starozavetnih knjiga koje govore o onome što je trebalo ili tek treba da se dogodi u budućnosti, i zato ih zovu proročkim, dok su treće nastajale s namerom da posavetuju i pouče, pa se za njih kaže da su mudrosne. Ima, razume se i himni i psalama kojima su stari Jevreji slavili svoga Boga, ali i delova sasvim bliskih današnjim pojmovima priče, romana, lirske pesme, drame ili aforizma.

Neobično je važno razumeti da, iako je *Stari zavet* nastao kao zbirka svetih knjiga starojevrejske vere, on zapravo predstavlja neku vrstu osnovnog stabla iz kojeg su se razgranale tri velike religije – judaizam, hrišćanstvo i islam. Za sve njih važi da su monoteističke. Tako su i Jevreji – za razliku od starih Indijaca, Egipćana, Grka ili Rimljana – verovali u jednoga boga, i druge bogove nipošto nisu smeli priznavati.

U drevno doba, razume se, svi su ljudi iskreno verovali u postojanje božanstva, iz jednostavnog razloga što drugačije nisu mogli ni umeli da objasne svet oko sebe. Razne civilizacije su imale razne bogove, a Bog starih Jevreja se zvao

Jehova, ili – tačnije – Jahve. Sami Jevreji njegovo ime nisu izgovarali, jer se to smatralo drskošću i ogrešenjem.

Biblija je čitavoj našoj kulturi hiljadama godina bila osnovna knjiga, tako da su mnogi pojmovi, predstave i izrazi bitno uticali na način mišljenja i izražavanja naših predaka, pa donekle i na naš – ma kako da toga često nismo svesni. U naš rečnik neprimetno su ušle mnoge biblijske slike ili poređenja, na šta ćemo, u pričama koje slede, često imati priliku da ukazujemo. I najzad, *Biblija* je sama po sebi puna izvanredne poezije i slika neobične umetničke snage. To je, znatnim delom, zasluga prevodilaca, pa treba pamtititi da je *Stari zavet* na naš jezik preveo Đura Daničić, a *Novi* – sam Vuk Karadžić.

Red je, i jedino razumno, da ove priče otpočnu tamo gde i sve drugo počinje – od postanka sveta, kako je on opisan u *Bibliji*. Po verovanju starih Jevreja, izraženom u uvodnom delu *Biblije* koji se zove *Knjiga postanja*, Bog je stvorio svet iz haosa:

U početku stvori Bog nebo i zemlju.

A zemlja bješe bez obličja i pusta, i bješe tama nad bezdanom; i duh Božji dizaše se nad vodom.

I reče Bog: – neka bude svjetlost. – I bi svjetlost.

I vidje Bog svjetlost da je dobra; i rastavi Bog svjetlost od tame.

I svjetlost nazva Bog dan, a tamu nazva noć. I bi večer, bi jutro, dan prvi.

Drugoga dana Bog je stvorio nebo, trećega more, kopno i prve biljke, a četvrtog – sunce, mesec i zvezde. Petoga dana Bog stvori ribe i ptice, a šestoga „zveri zemaljske, stoku i sitne životinje“, da bi sve krunisao stvaranjem čoveka:

I stvori Bog čovjeka po obličju svojemu, po obličju Božjemu stvori ga; muško i žensko stvori ih.

I blagoslovi ih Bog, i reče im Bog: – rađajte se i množite se, i napunite zemlju i vladajte njom i budite gospodari od riba morskih i od ptica nebeskih i od svega zvjerinja što se miče po zemlji. –

I još reče Bog: – evo, dao sam vam sve bilje što nosi sjeme po svoj zemlji, i sva drveta rodna koja nose sjeme; to će vam biti za hranu.

A svjemu zverinju zemaljskom i svjema pticama nebeskim i svemu što se miče na zemlji i u čem ima duša živa, dao sam svu travu da jedu.

– I bi tako.

Tada pogleda Bog sve što je stvorio, i gle, dobro bješe veoma. I bi večer, bi jutro, dan šesti.

Tako se dovrši nebo i zemlja i sva vojska njihova.

I svrši Bog do sedmoga dana djela svoja, koja učini; i počinu u sedmi dan od svih djela svojih, koja učini.

I blagoslovi Bog sedmi dan, i posveti ga, jer u taj dan počinu od svih djela svojih, koja učini.

To je postanje neba i zemlje, kada postaše, kad Gospod Bog stvori zemlju i nebo.

Priče o postanku sveta javljaju se kod svih naroda i u svim sredinama, a zovu se kosmogonije. One se, bez obzira na mnoge i prirodne razlike, često podudaraju u osnovnim stvarima, pa čak i u pojedinostima. U tom pogledu, na primer, postoje zaprepašujuće sličnosti između vremenski i civilizacijski tako udaljenih umetničkih dela kakva su prastari vavilonski ep *Enuma eliš* i film Stenlija Kjubrika *Odiseja 2001*. Biblijski Bog Jahve stvorio je čoveka po obličju svojemu, i to od praha zemaljskoga, a oživeo ga je tako što ga je zadahnuo sopstvenim

dahom – potpuno isto kao što su, po grčkoj mitologiji, Prometej i Atena napravili prvog čoveka, dok je vrlo sličan mit postojao i kod starih Vavilonaca. Tu se, između ostalog, vidi da čovek, uvek i svuda, voli da veruje kako liči na Boga, prema čijem je obličju nastao: sva je prilika da se tako oseća bolje i bezbednije.

Prvi čovek zvao se Adam i, kako kaže *Stari zavet*, živio je u Edeskom vrtu, to jest u raj, gde su, pored životinja (kojima je čovek nadenuo imena) i mnogog divnog drveća, bila i dva čoveku izričito zabranjena drveta – drvo života i drvo od znanja dobra i zla.

I uzevši Gospod Bog čovjeka namjesti ga u vrtu Edeskom, da ga radi i da ga čuva.

I zaprijeti Gospod Bog čovjeku govoreći: – jedi slobodno od svakoga drveta u vrtu;

Ali s drveta od znanja dobra i zla, s njega ne jedi; jer u koji dan okusiš s njega, umriješ. –

I reče Gospod Bog: – nije dobro da je čovjek sam; da mu načinim druga prema njemu.

Tako je, kao što vidimo, pala odluka da i žene dođu na svet. Ovaj deo biblijske legende naročito ljuti pripadnice pokreta za oslobođenje žena (čije se najratobornije novine i zovu *Adamovo rebro*):

I Gospod Bog pusti tvrd san na Adama, te zaspa; pa mu uze jedno rebro, i mjesto popuni mesom;

I Gospod Bog stvori ženu od rebra koje uze Adamu, i dovede je k Adamu.

A Adam reče: – sada eto kost od mojih kosti, i tijelo od mogega tijela. Neka joj bude ime čovječica, jer je uzeta od čovjeka. –

Za to će ostaviti čovjek oca svojega i mater svoju, i prilijepće se k ženi svojoj, i biće dvoje jedno tijelo.

Starozavetno predanje potpuno je u skladu sa većinom drugih mitologija kada uči da su prvi ljudi živeli u savršenom miru, izobilju i sreći, ali samo dok se nisu zamerili božanstvu. Evo kako je, prema *Bibliji*, došlo do prvog sukoba između Boga i njegove tvorevine – čoveka. U rajskom vrtu je, pored mnogih dobroćudnih i korisnih životinja, živela i lukava i zla zmija. Ona je uspela da navede prvu ženu, Evu, da okusi plod sa drveta od znanja dobra i zla. Žena zatim dade plod i mužu svojemu te i on okusi. To je trenutak prvobitnog, praroditeljskog ili istočnog greha, presudni čas čovekovog pada, kad počinju sve nesreće, patnje i stradanja ljudskoga roda. Jer Bog je prognao iz raja Adama i Evu, i prokleo i kaznio sve koji su za greh bili odgovorni.

Tada reče Gospod Bog zmiji: – kad si to učinila, da si prokleta mimo svako živinče i mimo sve zvijeri poljske; na trbuhu da se vučeš i prah da jedeš do svojega vijeka.

I još mećem neprijateljstvo između tebe i žene i između sjemena tvojega i sjemena njezina; ono će ti na glavu stajati a ti ćeš ga u petu ujedati. –

A ženi reče: – tebi ću mnogo muka zadati kad zatrudniš, s mukama ćeš djecu rađati, i volja će tvoja stajati pod vlašću muža tvojega, i on će ti biti gospodar. –

Pa onda reče Adamu: – što si poslušao ženu i okusio s drveta s kojega sam ti zabranio rekavši da ne jedeš s njega, zemlja da je prokleta s tebe; s mukom ćeš se od nje hraniti do svojega vijeka.

Trnje i korov će ti rađati, a ti ćeš jesti zelje poljsko.

*Sa znojem lica svojega ješćeš hljeb, dokle se ne vratiš
u zemlju iz koje si uzet, jer si prah i u prah ćeš se vratiti.*

Samo u ovom kratkom starozavetnom odlomku možemo prepoznati više opštih mesta ne samo našeg izražajnog aparata (frazе kao što su u znoju lica svog ili prah si i u prah ćeš se vratiti) nego i odnosa koji vladaju u našem civilizacijskom krugu: ovde se, kako se to kaže, racionalizuju i zasnivaju, pored ostalog, neumitnost čovekove prolaznosti, njegova obaveza da živi od svog rada i pretpostavka patrijarhalnog društva da je žena potčinjena muškarcu. Ali treba biti svestan još jedne okolnosti koja dobro ilustruje predstavu koju su stari Jevreji imali o svom strogom božanstvu: bilo je dovoljno da čovek jednom pogreši i podlegne iskušenju, pa da ispašta do kraja večnosti. Ovde, kao i u mnogim drugim drevnim mitologijama (a možda i kao u životu), čovek nema pravo na drugu priliku. One zaista sudbonosne ukazuju se samo jedanput.

Kako je Bog, posle proterivanja prvih ljudi, postavio na vrata raja anđela čuvara sa plamenim mačem, Adamu i Evi više nije bilo povratka. Suočeni sa surovostima života u nezaštićenom svetu, počeli su – kao što im je bilo rečeno – da u znoju lica svog jedu hleb svoj.

Njihovo prvo potomstvo bila su dva sina, po imenu Kain i Avelj. Kain je bio ratar, a Avelj pastir. Pošto je jednom Jahve radije primio Aveljevu žrtvu od Kainove, u ovom drugom se rodi zavist. Tako je već prvo ljudsko pokolenje na zemlji podleglo zlim osećanjima, što je dovelo i do prvog zločina.

*... Kad bijahu u polju, skoči Kain na Avelja brata
svojega i ubi ga.*

Tada reče Gospod Kainu: – gdje ti je brat Avelj? – A on odgovori: – Ne znam, zar sam ja čuvar brata svojega? –

A Bog reče: – šta učini? glas krvi brata tvojega više sa zemlje k meni.

I sada, da si proklet na zemlji, koja je otvorila usta svoja da primi krv brata tvojega iz ruke tvoje.

Kad zemlju uzradiš, neće ti više davati blaga svojega. Bićeš potukač i bjegunac na zemlji. –

A Kain reče Gospodu: – krivica je moja velika, da li se ne može oprostiti.

Evo me tjeraš danas iz ove zemlje da se krijem ispred tebe, da se skitam i potucam po zemlji, pa će me ubiti ko me udesi. –

A Gospod mu reče: – za to ko ubije Kaina, sedam će se puta pokajati. – I načini Gospod znak na Kainu da ga ne ubije ko ga udesi.

Zbog toga se i danas kaže da su zločinci i lutalice obeleženi Kainovim znakom. Od zlog Kaina i dobrog, trećeg sina Adama i Eve, koji se zvao Sit, namnožilo se veliko i dugovečno ljudsko pleme. Svi su ti prvi ljudi, kako piše u *Bibliji*, živeli vrlo dugo – po osam ili devet vekova – ali sve ih je nadmašio Matusal (ili kako mi kažemo, Metuzalem), koji je umro navršivši 969. godinu. On je, naravno, bio i ostao pojam za duboku starost.

Kada hoćemo da kažemo da se nešto dogodilo vrlo davno, odnosno da je ovo ili ono strašno staro, upotrebićemo izraz „prepotopski“. Pri tome nam retko pada na um da je potop koji se tu podrazumeva događaj opisan u *Bibliji*. U izvesnom smislu, starozavetno viđenje istorije svu prošlost i deli na ono što se dogodilo pre odnosno posle potopa. Kako je i zašto došlo do potopa?

Čovečiji rod je, veli *Stari zavet*, postajao sve gori i bezbožniji, pa je zato Jahve odlučio da sve ljude istrebi. Ali kako je jedini pravedan među njima bio čovek po imenu Noje, Gospod ushte da ga poštedi i dade mu ovakav savet:

Načini sebi kovčeg od drveta koje ne truli, i načini pregratke u kovčegu; i zatopi ga smolom iznutra i spolja.

I načini ga ovako: u dužini neka bude trista lakata, u širinu pedeset lakata, i u visinu trideset lakata.

Pusti dosta svjetlosti u kovčeg i krov mu svedu ozgo od lakta; i udari vrata kovčegu sa strane i načini ga na tri boja: donji, drugi i treći.

Jer evo pustiću potop na zemlju, da istrijebim svako tijelo u kojem ima živa duša pod nebom; što je god na zemlji sve će izginuti.

Ali ću s tobom učiniti zavjet svoj; i ući ćeš u kovčeg ti i sinovi tvoji i žene sinova tvojih s tobom.

I od svega živa, od svakoga tijela, uzećeš u kovčeg po dvoje, da sačuvaš u životu sa sobom, a muško i žensko neka bude.

Od ptica po vrstama njihovijem, od stoke po vrstama njezinijem, i od svega što se miče na zemlji po vrstama njegovijem, i od svega po dvoje neka uđe s tobom, da ih sačuvaš u životu.

I uzmi sa sobom svega što se jede, i čuvaj kod sebe, da bude hrana tebi i njima.

I Noje učini kako zapovijedi Bog, sve onako učini.

Kratko vreme zatim počeo je užasni potop koji je promenio lice sveta, a u *Bibliji* je opisan ovako:

Kad je Noju bilo šest stotina godina, te godine drugoga mjeseca, sedamnaesti dan toga mjeseca, taj dan

razvališe se svi izvori velikoga bezdana, i otvoriše se ustave nebeske;

I udari dažd na zemlju za četrdeset dana i četrdeset noći.

Taj dan uđe u kovčeg Noje i Sim i Ham i Jafet, sinovi Nojevi, i žena Nojeva, i tri žene sinova Nojevijeh s njima (...)

I navali voda i usta jako po zemlji, i kovčeg stade ploviti vodom.

Ubrzo je voda prekrila sve na zemlji te se nisu videli ni vrhovi najviših planina, i zadržala se tako 150 dana: nigde nije ostalo ni traga života. Najzad voda poče malo da opada i tada se Nojev kovčeg nasuka na vrh planine, za koju se, po predanju, veruje da je Ararat, u Jermeniji, u današnjoj Turskoj. Sa te stene, koja je kao ostrvce virila iz nepreglednog okeana, Noje najpre pusti gavrana: ptica odlete i ubrzo se vrati. Malo zatim pusti golubicu: ne našavši gde će da sleti, i ona se vrati Nojevoj barci. Međutim, kada je starac, nedelju dana kasnije, ponovo pustio golubicu, ona se vrati noseći u kljunu maslinovu grančicu – znak da je voda počela da se povlači i da je zavladao mir između neba i zemlje. Od tada su golub i maslinova grančica ostali simbol mira za sve ljude.

Šest stotina prve godine vijeka Nojeva prvi dan prvoga mjeseca usahnu voda na zemlji; i Noje otkri krov na kovčegu i ugleda zemlju suhu.

A drugoga mjeseca dvadeset sedmoga dana bješe sva zemlja suha.

Tada reče Bog Noju govoreći:

Iziđi iz kovčega ti i žena tvoja i sinovi tvoji i žene sinova tvojih s tobom:

Sve zvijeri što su s tobom od svakoga tijela, ptice i stoku i što god gamiže po zemlji, izvedi sa sobom, neka se razidu po zemlji i neka se plode i množe na zemlji.

Zahvalni Noje je tada prineo žrtvu Jahveu, a ovaj je, zadovoljan, obećao da više neće potopom kažnjavati ljude. Kao znak ovoga zaveta, on kroz oblake pusti dugu:

Pa kad oblake navučem na zemlju, vidjeće se duga u oblacima.

I opomenuću se zavijeta svojega koji je između mene i vas i svake duše žive u svakom tijelu, i neće više biti od vode potopa da zatre svako tijelo.

Priče o potopu kojim bogovi kažnjavaju iskvareni ljudski rod javljaju se kod mnogih naroda, ali je prirodno što su najizrazitije tamo gde se i u stvarnosti dešavaju katastrofalne poplave – a to znači, u dolinama velikih reka. Biblijski opis potopa neverovatno je sličan opisu iz sumerskog *Epa o Gilgamešu*, speva koji je nastao negde oko dve hiljade godina pre naše ere, i to baš u Mesopotamiji, međurečju Tigra i Eufrata. Ploče na kojima je, klinastim pismom, ispisan drevni ep pronađene su u XIX veku u ostacima palate kralja Asurbanipala u Ninivi, a u svoje vreme su izazvale veliku pometnju i mnoge sporove. Stvar je, naime, u tome što je za starozavetne tekstove, među kojima ima starijih i mlađih, ipak izvesno da su nastali u prvom milenijumu pre naše ere, a to znači da je *Ep o Gilgamešu* napisan pre njih. Ne smemo zaboraviti da je za zvaničnu crkvu (a ona je u XIX veku – posebno u Engleskoj, gde se spor uglavnom vodio – bila svemoćna) svaka reč iz *Svetog pisma* neprikosnovena i u izvesnom smislu delo Božije: zbog toga je razumljivo koliko je otpora

izazvalo naučno otkriće da je u suštini istovetan opis potopa postojao pre *Svetog pisma*, i to u krilu jedne sasvim druge, mnogobožačke religije. Sumerski Noje, čovek-pravednik kojem bogovi poveravaju da nastavi život na zemlji, zvao se Utnapištim, i on junaku epa, Gilgamešu, prepričava svoja sećanja na potop. Posebno je zanimljivo kako, u jednostavnim i upečatljivim drevnim stihovima, zvuči opis držanja bogova za vreme strahote u prevodu Marka Višića:

*Kad dođe za to vreme
vladari tame pustiše strahovitu kišu.
Gledao sam nevreme, bilo je strašno!
Ušao sam u lađu i zaboravio vrata.
Ogromnu sam barku prepustio kormilaru.
Kad je jutro osvanulo,
podigne se crno oblače kao gavrani
Besneli su svi zli dusi,
svetlost se pretvorila u tamu.
Južni vetar je tutnjao,
vode su hućeci bujale
i već dostigle planine,
sručile se na sve ljude.
Brat brata nije više prepoznavao.
I sami bogovi se uplašise potopa,
pobegoše i popeše se na Anuov breg bogova.
Šćućureni kao psi gurahu se među sobom...*

Još je nešto vrlo dragoceno kao dokaz da mnogi mitovi i legende – pa i biblijski – imaju osnovu u istorijskoj stvarnosti. Negde dvadesetih godina XX veka, jedan engleski arheolog vršio je iskopavanja u Mesopotamiji i kod ostataka nekog grada, na dubini od četrnaest metara, našao grobnicu drevnih

sumerskih vladara, staru oko pet hiljada godina. On je, međutim, nastavio da kopa i, nekoliko metara ispod prastarog groblja, naišao na sloj sasušenog mulja debeo tri metra, bez ikakvih tragova života. A kad je produžio sa kopanjem, arheolog je, na opšte zaprepašćenje, ispod naslage mulja našao ostatke nekog ljudskog naselja. To je bio najočigledniji dokaz da je u davnoj prošlosti zaista moralo doći do neke poplave nepojmljivih razmera: da bi se nataložila tolika količina mulja, bilo je potrebno da voda vrlo dugo bude visoka bar osam metara. Prirodno je onda što je ta katastrofa ostala u sećanju mnogih naraštaja, nalazeći izraza u mitovima i umetničkim delima.

Što se pak Nojevog potomstva tiče, ono se veoma brzo namnožilo, tako da ljudi opet ispuniše zemlju. Kako su živeli u izobilju, oni se pogordiše i odlučiše da podignu kulu čiji će vrh dodirivati nebo. Do tada su svi ljudi govorili jednim jezikom, ali Bog, rešen da osujeti njihovu zamisao, pomete im jezik i učini da jedni druge ne razumeju. Evo tog dela starozavetne priče:

A bijaše na cijeloj zemlji jedan jezik i jednake riječi.

A kada otidoše od istoka, nađoše ravnicu u zemlji Senarskoj i naseliše se ondje.

Pa rekoše među sobom: – hajde da pravimo ploče i da ih u vatri dobro pečemo. – I bjehu im opeke mjesto kamena i smola zemljana mjesto kreča.

Poslije rekoše: – hajde da sazidamo grad i kulu, kojoj će vrh biti do neba, da stečemo sebi ime, da se ne bismo rasijali po zemlji.

A Gospod siđe da vidi grad i kulu, što zidahu sinovi čovečiji.

I reče Gospod: – gle, narod jedan, i jedan jeziku svijeh, i to počеше raditi, i neće im smetati ništa da ne urade što su naumili.

Hajde da sidemo, i da im pometemo jezik, da ne razumiju jedan drugog što govore.

Tako ih Gospod rasu odande po svoj zemlji, te ne sazidaše grada.

Zato se prozva Vavilon, jer ondje pomete Gospod jezik cijele zemlje, i odande ih rasu Gospod po svoj zemlji.

Iz ove se priče, pored ostalog, vidi kakav je odnos starozavetnog Boga prema ljudima koji ispolje težnju ka uzletu – svejedno da li zato da bi se Njemu približili ili da bi, tašto, „stekli sebi ime“: ovde, kao i u mnogim drugim prilikama, Jahve to ne dopušta, a u dodir – ma kako posredan – stupa samo vrlo izuzetno i sa odabranim pojedincima. On uvek ostaje udaljeno i strogo božanstvo, koje od svojih vernika zahteva bezuslovnu odanost i svest o podređenosti.

Drugo na šta priča upućuje jeste objašnjenje koje starozavetni tekst nudi za podelu ljudi na razne narode i razne jezike kojima ti narodi govore. Otuda, uostalom, i potiče izraz „vavilonska kula“, koji upotrebljavamo kada hoćemo da iskažemo neku zbrku jezika ili mešavinu naroda i rasa.

Najzad i ova biblijska legenda možda ima svoju istorijsku osnovu. Arheolozi su u Mesopotamiji otkrili ostatke više velikih kula, koje su izgledale kao stepenaste piramide i zvale se „zigurati“. One su služile za verske obrede. Najveća se nalazila u gradu Vavilonu: ona je, kako je utvrđeno, imala sedam ogromnih spratova i bila visoka 90 metara. Jevreji su, u jednoj fazi svoje istorije, kao što ćemo videti, živeli u vavilonskom ropstvu, tako da je sasvim moguće kako su bili primoravani da kuluče prilikom podizanja te kolosalne građevine. Prihvatljivo deluje pretpostavka da su te patnje ostale u pamćenju potonjih naraštaja i tako se, pretopljene u mitsku sliku, našle u starozavetnom predanju.